

Graczyk, Bolesław

Rozwój zatrudnienia w latach 1946-1975 na terenie obecnego województwa płockiego (1)

Notatki Płockie 21/2-85, 35-40

1976

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych oraz w kolekcji mazowieckich czasopism regionalnych mazowsze.hist.pl.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

ROZWÓJ ZATRUDNIENIA W LATACH 1946—1975 NA TERENIE OBECNEGO WOJEWÓDZTWA PŁOCKIEGO (1)

Jednym z podstawowych mierników rozwoju gospodarczego jest rozwój zatrudnienia w gospodarce narodowej, szczególnie w działach pozarolniczych, gdyż w rolnictwie zatrudnienie jest w zasadzie stabilne. Duży wzrost zatrudnienia świadczy o dynamicznym rozwoju gospodarczym, natomiast mały — jest świadectwem albo stagnacji gospodarczej, albo tak wysokiego poziomu rozwoju, że powoduje on ograniczenie wzrostu zatrudnienia do niezbędnych rozmiarów.

W praktyce statystycznej poziom zatrudnienia ustala się w dwojaki sposób. Oblicza się mianowicie liczbę zatrudnionych według faktycznego miejsca zamieszkania oraz według faktycznego miejsca zatrudnienia. We wszystkich krajach dane te uzyskuje się z wyników spisów powszechnych. Wtedy dane te są w pełni porównywalne, a czynnikiem wiążącym je są rozmiary dojazdów i wyjazdów do pracy. Odnosi się to jedynie do jednostek administracyjnych mniejszych niż kraj, np.: gmina, województwo, natomiast w skali kraju zatrudnienie według faktycznego miejsca zamieszkania jest równoznaczne z zatrudnieniem według faktycznego miejsca pracy.

W Polsce w wynikach spisów powszechnych opracowuje się zatrudnienie w gminach i województwach jedynie według faktycznego miejsca zamieszkania, nie opracowuje się natomiast według faktycznego miejsca pracy. Zatrudnienie według faktycznego miejsca pracy opracowuje się na podstawie rocznej sprawozdawczości tylko dla gospodarki uspołecznionej, a niekiedy również dla działów pozarolniczych gospodarki nieuspołecznionej. Zatrudnienie w indywidualnych gospodarstwach rolnych ustala się szacunkowo jedynie dla Polski ogółem w oparciu o wyniki spisów powszechnych z jednoczesnym przeliczeniem pracowników niepełnozatrudnionych¹⁾. Nie pozwala to na porównanie danych z spisów powszechnych z danymi ze sprawozdawczości w układzie miast i gmin oraz województw ze względu na znaczne rozmiary dojazdów do pracy polegających na przekroczeniu granicy miasta lub gminy.

Przykładowo można podać, że do województwa płockiego w ramach gospodarki uspołecznionej przyjeżdżały do pracy w 1973 r. z innych województw 5022 osoby, a wyjeżdżały do innych województw 3953 osoby, a więc występowała nadwyżka dojeżdżających w wysokości 1069 osób²⁾. Wynika z tego, że zatrudnienie w woj. płockim według faktycznego miejsca pracy jest nieco wyższe, niż według faktycznego miejsca zamieszkania. Różnica ta nie jest duża, gdyż stanowi zaledwie około 0,4% zatrudnionych w gospo-

darce narodowej i około 0,9% zatrudnionych w gospodarce uspołecznionej.

Zupełnie inaczej kształtowała się sytuacja w m. Płocku. W 1973 r. nadwyżka dojeżdżających w gospodarce uspołecznionej do m. Płocka wynosiła aż 10.866 osób³⁾. Stanowiło to około 23% zatrudnionych według miejsca pracy w gospodarce narodowej i około 29% zatrudnionych — według miejsca zamieszkania. W związku z powyższym dane o zatrudnieniu dla woj. płockiego według miejsca zamieszkania uzyskane ze spisów powszechnych można uważać za jednoznaczne z zatrudnieniem według miejsca pracy, natomiast danych dla m. Płocka jak również dla innych miast i gmin w woj. płockim nie można uważać za jednoznaczne ze względu na zbyt duże rozmiary dojazdów i wyjazdów do pracy.

W publikacjach statystycznych i literaturze ekonomicznej używane są dwa terminy dla określenia poziomu zatrudnienia:

- czynni zawodowo w gospodarce narodowej oraz
- zatrudnieni w gospodarce uspołecznionej.

Przez czynnych zawodowo w gospodarce narodowej rozumie się wszystkie osoby wykonujące pracę, która przynosi im zarobek lub dochód tj.:

- 1) wszystkich pracujących pełnozatrudnionych i niepełnozatrudnionych w uspołecznionych zakładach pracy;
- 2) wszystkich pracujących w gospodarce nieuspołecznionej (łącznie z indywidualnymi gospodarstwami rolnymi), do których zalicza się:
 - a) właścicieli lub współwłaścicieli i pomagających członków ich rodzin pracujących stale lub dorywczo,
 - b) pracowników najemnych zatrudnionych na podstawie umowy o pracę lub umowy o dzieło⁴⁾.

Do zatrudnionych w gospodarce uspołecznionej zalicza się pracujących w uspołecznionych zakładach pracy, objętych sprawozdawczością statystyczną⁴⁾.

W publikacjach statystycznych nie ujmuje się zatrudnionych w jednostkach budżetowych resortu obrony narodowej i resortu spraw wewnętrznych oraz ze względu na odmienny stosunek pracy zatrudnionych w rolniczych spółdzielniach produkcyjnych (z wyjątkiem pracowników najemnych), osób wykonujących pracę nakładczą agentów wynagradzanych z funduszu agencjioprowizyjnego oraz agentów, z którymi uspołecznione zakłady pracy zawarły umowy w systemie agencji zryczałtowanej (i osób zatrudnionych przez agentów⁴⁾).

Zarówno czynnych zawodowo w gospodarce narodowej jak również zatrudnionych w gospo-

darce społecznej można prezentować według faktycznego miejsca zatrudnienia oraz według faktycznego miejsca zamieszkania.

W polskiej praktyce statystycznej czynnych zawodowo w gospodarce narodowej ujmuje się tylko według faktycznego miejsca zamieszkania natomiast zatrudnionych w gospodarce społecznej tylko według faktycznego miejsca zatrudnienia z wyjątkiem spisu kadrowego 1973 r., którego wyniki opracowano według miejsca zatrudnienia oraz według miejsca zamieszkania w celu zbilansowania dojazdów do pracy.

Czynni zawodowo w gospodarce narodowej w latach 1946—1975 na terenie obecnego województwa płockiego

W 1946 r. na terenie obecnego województwa płockiego ludność czynna zawodowo w gospodarce narodowej wynosiła 179,6 tys. osób, co stanowiło 43,7% ogółu ludności. W roku 1975 ludność czynna zawodowo wzrosła do 276,2 tys. osób, co stanowiło 57,4% ogółu ludności. W porównaniu z 1946 r. ludność czynna zawodowo w gospodarce narodowej wzrosła o 96,9 tys. osób, czyli o 54%. Przyrost ludności czynnej zawodowo był wyższy od przyrostu ludności o 26,5 tys. osób ale niższy od przyrostu naturalnego ludności aż o 68,8 tys. osób⁵⁾.

Rozwój ludności czynnej zawodowo w latach

1946—1975 w porównaniu z 1973 r. przedstawiono w tablicy 1.

W porównaniu z 1931 r. ludność czynna zawodowo wzrosła w woj. płockim o 55,5%, podczas gdy ludność ogółem tylko o 6,5% (z 451,3 tys. mieszkańców w 1931 r.⁶⁾ do 480,6 tys. mieszkańców w 1975 r. Zwiększył się również udział ludności czynnej zawodowo w ludności ogółem z 39,1% w 1931 r. i 43,7% w 1946 r. do 57,4% w 1975 r. Oznacza to bardzo dużą aktywizację zawodową ludności w woj. płockim w porównaniu z latami 1931 i 1946. Związane jest to w dużym stopniu z procesem aktywizacji kobiet szczególnie na wsi, których udział w ludności czynnej zawodowo wzrósł z 33,6% w 1931 i 37,5% w 1946 roku do 46,1% w 1975 r. W 1975 r. w porównaniu z 1931 r. liczba kobiet czynnych zawodowo wzrosła o 67,8 tys. osób, czyli o 114,1%, a w porównaniu z 1946 r. — o 60 tys. osób, czyli o 89,3%.

Udział przyrostu kobiet czynnych zawodowo w przyroście ludności czynnej zawodowo był dominujący i wynosił w okresie 1931—1975 aż 68%, a w okresie 1946—1975 prawie 62%.

Najwyższy przyrost ludności czynnej zawodowo na terenie woj. płockiego obserwuje się w latach 1961—1975. W latach 1961—1970 ludność czynna zawodowo wzrosła w woj. płockim o 41,8 tys. osób czyli o 36,5%, a w latach 1971—1975 — o 31,4 tys. osób, czyli o 54%.

Tabl. 1. Ludność czynna zawodowo w gospodarce narodowej w latach 1946—1975 na terenie obecnego woj. płockiego

Wyszczególnienie	Jednostka miary	1931	1946	1950	1960	1970	1975
Ludność czynna zawodowo ogółem	tys.	176,5	179,3	188,5	203,0	244,8	276,2
w tym kobiety	tys.	59,4	67,2	83,5	88,7	109,1	127,2
	%	33,6	37,5	44,3	43,7	44,6	46,1
Udział ludności czynnej zawodowo w ludności ogółem	%	39,1	43,7	49,0	48,3	52,4	57,4
Dynamika ludności czynnej zawodowo ogółem	1946 = 100 rok poprzedni = 100	98,4	100,0	105,1	113,2	136,5	154,0
Ludność czynna zawodowo ogółem na 1000 mieszkańców	osoby	391	437	490	483	524	574
Ludność czynna zawodowo ogółem na 100 km ² powierzchni	osoby	2451	3506	3686	3970	4787	5401

Zródło: Opracowano w oparciu o następujące materiały:
lata 1931, 1950 i 1960

— wyniki spisów powszechnych w układzie b. powiatów przeliczone przez autora dla woj. płockiego,
rok 1946

— szacunki opracowane przez autora w oparciu o wyniki spisu powszechnego z 1950 r. w układzie b. powiatów oraz dane o zatrudnieniu w przemyśle w układzie b. województwa i b. powiatów w 1946 r.,

rok 1970

— przeliczone wyniki NSP 1970 r., zamieszczone w tablicach wynikowych, zeszyt nr 1/31, woj. płockie Warszawa 1975,

rok 1975

— szacunki opracowane przez autora w oparciu o dane o zatrudnieniu w gospodarce społecznej oraz o wyniki spisu powszechnego 1970 r. w układzie b. powiatów, b. gromad i miejscowości.

W latach 1961—1970 przybywało ludności czynnej zawodowo średnio rocznie 4,18 tys. osób, a w latach 1971—1975 — 6,28 tys. osób, podczas gdy w całym okresie powojennym (lata 1947—1975) średnio roczne tempo wzrostu ludności czynnej zawodowo wynosiło w woj. płockim tyl-

ko 3,34 tys. osób. Ocena przyrostu ludności czynnej zawodowo w woj. płockim w latach 1946—1975 jest utrudniona, ponieważ brak jest danych porównywalnych z innymi województwami. Pewne oświetlenie tego zjawiska można uzyskać przez próbną przyrostu ludności

czynnej zawodowo w woj. płockim z przyrostem w całej Polsce, co zaprezentowano w tablicy 2.

Tabl. 2. Porównanie przyrostu ludności czynnej zawodowo w woj. płockim i w kraju w latach 1950—1975 w procentach

Lata	Przyrost ludności czynnej zawodowo w procentach		Średnio roczne tempo przyrostu ludności czynnej zawodowo w procentach	
	woj. płockie	Polska	woj. płockie	Polska
1951—1975 z tego	46,5	66,7	1,9	2,7
1951—1960	7,7	21,7	0,8	2,2
1960—1970	20,6	22,4	2,1	2,2
1971—1975	12,8	11,9	2,6	2,4

Źródło: Opracowano w oparciu o tabl. 1 (woj. płockie) i Mały Rocznik Statystyczny 1976. Warszawa 1976. Ważniejsze dane o rozwoju społeczno-gospodarczym kraju str. XXIV i XXV Lp. 11 (Polska)

Z porównania zaprezentowanego w tablicy 2 wynika, że na terenie woj. płockiego tempo przyrostu ludności czynnej zawodowo było znacznie niższe niż tempo przyrostu w Polsce. Zaważył na tym przede wszystkim okres 1951—1960; natomiast w latach 1960—1970 przyrost ludności czynnej zawodowo na terenie woj. płockiego był nieco niższy niż w Polsce, a w latach 1971—1975 po raz pierwszy nieco wyższy niż w Polsce.

Analiza przyrostu ludności czynnej zawodowo na terenie obecnego województwa płockiego wskazuje, że przyrost ludności czynnej zawodowo następuje tylko w poza rolniczych działach gospodarki narodowej, natomiast w rolnictwie ludność czynna zawodowo utrzymuje się w tych samych rozmiarach począwszy od 1946 r.

W latach 1946—1975 ludność czynna zawodowo poza rolnictwem wzrosła na terenie obecnego woj. płockiego z 39,6 tys. osób w 1946 r. do 134,4 tys. osób w 1975 r., a więc o 229,4%, podczas gdy ludność czynna zawodowo w rolnictwie tylko o 1,5%.

W wyniku dynamicznego wzrostu ludności czynnej zawodowo poza rolnictwem udział jej w ludności czynnej zawodowo ogółem zwiększył się z 22,1% w 1946 r. do 48,7% w 1975 roku. Wynika z tego, że w chwili obecnej na terenie województwa płockiego prawie połowa ludności czynnej zawodowo pracuje poza rolnictwem. Jest to olbrzymi postęp w porównaniu z początkowymi latami powojennymi oraz z okresem przedwojennym. Warto przy tym zwrócić uwagę, że w 1946 r. w porównaniu z 1931 r. ludność czynna zawodowo poza rolnictwem zmniejszyła się z 55,8 tys. osób w 1931 r. do 39,6 tys. osób w 1946 r., a więc o 29%, podczas gdy ludność czynna zawodowo w rolnictwie wzrosła ze 120,7 tys. osób do 139,7 tys. osób, a więc o 15,7%. Przyczyną zmniejszania się ludności

czynnej zawodowo poza rolnictwem było przede wszystkim obniżenie się zatrudnienia w przemyśle i rzemiośle, spowodowane zniszczeniami wojennymi, natomiast zwiększenie się ludności czynnej zawodowo w rolnictwie wynikało w głównej mierze z reformy rolnej i wzrostu liczby pomagających członków rodziny w rolnictwie indywidualnym. W 1931 r. pomagających członków rodziny było w rolnictwie indywidualnym 43,6 tys. osób⁷⁾, co stanowiło 36,1% ogółu czynnych zawodowo w rolnictwie, natomiast w 1950 r. liczba ich zwiększyła się i wynosiła 76,9 tys. osób⁸⁾, co stanowiło 55,0% ogółu czynnych zawodowo w rolnictwie. Liczba pomagających w 1950 r. w porównaniu z 1931 r. wzrosła więc o 76,4%. W latach następnych liczba pomagających członków rodziny w rolnictwie indywidualnym uległa niewielkiemu zmniejszeniu (1960 r. — 71,6 tys. osób⁹⁾, 1970 r. — 68,1 tys. osób¹⁰⁾.

Wzrost ludności czynnej zawodowo poza rolnictwem nie następował równomiernie we wszystkich działach gospodarki narodowej. W jednych działach ludność czynna zawodowo wzrastała bardzo dynamicznie, w innych natomiast w stosunkowo niewielkich rozmiarach.

Rozwój ludności czynnej zawodowo według działów gospodarki narodowej w latach 1946—1975 w porównaniu z 1931 r. na terenie obecnego województwa płockiego przedstawiono w tablicy 3, na str. 38.

W latach 1946—1975 największy przyrost ludności czynnej zawodowo w liczbach bezwzględnych występował w następujących działach gospodarki narodowej:

- przemysł o 41,0 tys. osób, średnio rocznie około 1410 osób;
- budownictwo o 16,7 tys. osób, średnio rocznie około 580 osób;
- transport i łączność o 10,8 tys. osób, średnio rocznie około 370 osób;
- handel o 8,0 tys. osób, średnio rocznie około 280 osób;
- nauka, oświata i wychowanie oraz kultura i sztuka o 7,5 tys. osób, średnio rocznie około 260 osób;
- ochrona zdrowia, opieka społeczna i kultura fizyczna o 5,2 tys. osób, średnio rocznie około 180 osób.

W związku z bardzo dużym przyrostem pracujących w pozarolniczych działach gospodarki narodowej zwiększył się udział tych działów w ogólnej liczbie czynnych zawodowo o 26,6 punkta, natomiast zmniejszył się o tyle samo punktów udział czynnych zawodowo w rolnictwie (z 77,9% w 1946 r. do 51,3% w 1975 r.).

Udział czynnych zawodowo w latach 1946—1975 zwiększył się najbardziej w następujących działach gospodarki narodowej:

- przemysł o 9,5 punkta z 6,8% w 1946 r. do 19,3% w 1975 r.,
- budownictwo o 5,4 punkta z 1,7% w 1946 r. do 7,1% w 1975 r.,
- transport i łączność o 3,1 punkta z 2,3% w 1946 r. do 5,4% w 1975 r.,

Tabl. 3. Ludność czynna zawodowo w gospodarce narodowej według działów gospodarki narodowej w latach 1946—1975 na terenie obecnego województwa płockiego

Działy gospodarki narodowej	1931	1946	1950	1960	1970	1975	Przyrost ludności czynnej zawodowo w latach 1947—1975		Średnio roczne tempo wzrostu w latach 1947—1975	
							w tys.	w %	w tys.	w %
Ogółem	176,5	179,3	188,5	203,0	244,8	276,2	96,9	54,0	3,34	1,9
z tego:										
Przemysł	26,3	12,2	15,9	21,7	39,9	53,2	41,0	336,1	1,41	11,6
Budownictwo	3,7	3	4,8	7,2	15,9	19,7	16,7	556,7	0,58	19,2
Rolnictwo	120,7	139,7	139,1	138,3	138,7	141,8	2,1	1,5	0,07	0,05
Leśnictwo	0,4	0,4	0,5	0,5	0,7	0,9	0,5	125,0	0,02	4,3
Transport i łączność	3,8	4,2	5,8	9,2	13,9	15,0	10,8	257,1	0,37	8,9
Handel	7,0	8,0	7,0	8,7	11,8	16,0	8,0	100,0	0,28	3,4
Gospodarka mieszkaniowa i komunalna	2,3	0,5	0,5	1,3	3,3	4,1	3,6	720,0	0,12	24,8
Nauka, oświata i wychowanie oraz kultura i sztuka	2,0	2,5	3,3	4,9	8,2	10,0	7,5	300,0	0,26	10,3
Ochrona zdrowia, opieka społeczna i kultura fizyczna	0,7	1,2	1,8	3,1	4,4	6,4	5,2	433,3	0,18	14,9
Finanse i ubezpieczenia	0,4	0,4	0,6	0,7	0,7	1,5	1,1	275,0	0,04	9,5
Administracja państwowa i wymiar sprawiedliwości	2,0	2,2	2,5	2,5	2,5	2,5	0,3	13,6	0,01	0,5
Pozostałe gałęzie	7,2	5,0	6,7	4,9	4,8	5,1	0,1	2,0	0,00	0,07

Zródło: Opracowano w oparciu o materiały wymienione przy tabeli 1.

- nauka, oświata i wychowanie oraz kultura i sztuka o 2,4 punkta z 1,4% w 1946 r. do 3,6% w 1975 r.,
- ochrona zdrowia, opieka społeczna i kultura fizyczna o 1,6 punkta z 0,7% w 1946 r. do 2,3% w 1975 r.,
- handel o 1,3 punkta z 4,5% w 1946 r. do 5,8% w 1975 r.

Z powyższego wynika, że głównym czynnikiem wzrostu ludności czynnej zawodowo w latach 1946—1975 był rozwój trzech działów gospodarki narodowej, a mianowicie: przemysłu, budownictwa oraz transportu i łączności. Rozwój tych działów w decydujący sposób wpłynął również na wzrost ludności czynnej zawodowo w pozostałych działach gospodarki narodowej.

Rozmieszczenie ludności czynnej zawodowo w gospodarce narodowej w 1970 r. na terenie obecnego woj. płockiego

Ludność czynną zawodowo w gospodarce narodowej w 1970 r. w układzie miast i gmin imiennie zaprezentowano w tabeli 4, na str. 39.

Z danych zawartych w tabeli 4 wynika, że w 1970 r. w miastach woj. płockiego mieszkało tylko 29,4% ludności czynnej zawodowo, natomiast w gminach aż 70,6%. W latach następnym proporcje te uległy niewielkim zmianom, gdyż w miastach w wyniku wzrostu ludności i zatrud-

nienia udział ludności czynnej zawodowo zwiększył się, natomiast w gminach zmniejszył się. W 1975 r. w miastach woj. płockiego mieszkało już prawie 33% ludności czynnej zawodowo w województwie, natomiast w gminach odsetek ten wynosił około 67%¹¹⁾.

W 1970 r. w miastach woj. płockiego odsetek ludności czynnej zawodowo był niższy niż w gminach. Ludność czynna zawodowo stanowiła w miastach 45,0% ogółu ludności miast, podczas gdy w gminach 56,2% ogółu ludności gmin. Odsetek ludności czynnej zawodowo wynosił w poszczególnych miastach od 41,1% do 46,1%. Najniższy odsetek ludności czynnej zawodowo zanotowano w następujących miastach: Krośnice 41,1%, Łęczycza 41,3% i Sierpc 43,2%, natomiast najwyższy w miastach: Płock 46,1%, Kutno 45,4%, Gostynin 45,2%.

W miastach rozpiętość między najwyższym i najniższym odsetkiem ludności czynnej zawodowo jest stosunkowo niewielka, gdyż wynosi za ledwie 5,0 punktów, natomiast w gminach jest bardzo duża, gdyż wynosi aż 16,0 punktów.

W poszczególnych gminach odsetek ludności czynnej zawodowo wynosił od 48,4% do 64,4%, przy czym:

- od 48,4% do 50,0% w 2 gminach,
- od 51,1% do 55,0% w 13 gminach,
- od 55,1% do 60,0% w 21 gminach,
- od 60,1% do 64,4% w 8 gminach.

Tabl. 4. Ludność czynna zawodowo w gospodarce narodowej w 1970 r. w miastach i gminach woj. płockiego

Lp.	Miasto/Gmina	Ludność czynna zawodowo w gospodarce narodowej								
		ogółem	w tym kobiety	ogółem	z tego		ogółem	z tego		
					poza rolnictwem	w rolnictwie		poza rolnictwem	w rolnictwie	
		w liczbach bezwzględnych		w procentach			w procentach ogółu ludności			
	Województwo — ogółem	244793	109078	44,6	100,0	43,3	56,7	52,4	22,7	29,7
	Miasta — razem	72046	29383	40,8	100,0	91,5	8,5	45,0	41,2	3,8
1	Gąbin	1686	729	43,2	100,0	69,5	30,5	45,0	31,3	13,7
2	Gostynin	5482	2526	46,1	100,0	86,8	13,2	45,2	39,3	5,9
3	Krośniewice	1607	583	36,3	100,0	86,4	13,6	41,1	35,5	5,6
4	Kutno	13803	5873	42,5	100,0	93,9	6,1	45,4	42,6	2,8
5	Łęczyca	5776	2499	43,3	100,0	90,9	9,1	41,3	37,6	3,7
6	Płock	33248	12862	38,7	100,0	95,1	4,9	46,1	43,8	2,3
7	Sierpc	5540	2336	42,2	100,0	83,2	16,8	43,2	36,0	7,2
8	Wyszogród	1207	530	43,9	100,0	70,6	29,4	44,9	31,7	13,2
9	Zychlin	3697	1425	38,5	100,0	90,2	9,8	44,9	40,5	4,4
	Gminy — razem	172747	79695	46,1	100,0	23,2	76,8	56,2	13,1	43,1
10	Bedno	5440	2573	47,3	100,0	19,9	80,1	59,7	11,9	47,3
11	Bielsk	4746	2089	44,0	100,0	27,7	72,3	53,2	14,7	38,5
12	Bożanów	4897	2222	45,4	100,0	28,5	71,5	55,4	15,8	39,6
13	Borowiczki	4252	1828	43,0	100,0	48,0	52,0	53,3	25,6	27,7
14	Brudzeń Duży	4490	2033	45,3	100,0	21,7	78,3	55,3	12,0	43,3
15	Bulkowo	4030	1850	45,9	100,0	13,3	86,7	54,5	7,2	47,3
16	Czerwińsk nad Wisłą	5691	2702	47,5	100,0	13,8	81,2	59,4	11,2	48,2
17	Daszyna	3352	1519	45,3	100,0	15,2	84,8	57,7	8,7	49,0
18	Dąbrowice	2042	982	48,1	100,0	17,0	83,0	64,4	11,0	53,4
19	Dobrzelin	3740	1721	46,0	100,0	37,8	62,2	57,2	21,6	35,6
20	Drobin	5161	2320	45,0	100,0	19,7	80,3	52,0	10,2	41,8
21	Gąbin	4412	2101	47,6	100,0	22,0	78,0	58,4	12,9	45,5
22	Gostynin	4240	1995	47,1	100,0	36,3	63,7	55,9	20,3	35,6
23	Gozdowo	3766	1574	41,8	100,0	21,2	78,8	53,8	11,4	42,4
24	Góra Św. Małgorzaty	3801	1781	46,9	100,0	11,8	88,2	62,3	7,4	54,9
25	Iłów	4455	2140	48,0	100,0	18,3	81,7	60,7	11,1	49,6
26	Kiernozia	3128	1504	48,1	100,0	14,4	85,6	64,3	9,2	55,1
27	Krośniewice	3462	1510	43,6	100,0	22,5	77,5	52,5	11,8	40,7
28	Krzyżanów	3774	1778	47,1	100,0	17,5	82,5	57,8	10,1	47,7
29	Kutno	6350	2846	44,8	100,0	37,6	62,4	54,2	20,4	33,8
30	Lanięta	2014	923	45,8	100,0	19,8	80,2	57,8	11,4	46,4
31	Łąck	3008	1331	44,2	100,0	41,8	58,2	51,2	21,4	29,8
32	Łęczyca	6482	2985	46,1	100,0	19,0	81,0	60,2	11,5	48,7
33	Mała Wieś	4383	1969	44,9	100,0	29,8	70,2	57,6	17,2	40,4
34	Mochowo	4033	1892	46,9	100,0	18,1	81,9	54,5	9,9	44,6
35	Nowe Ostrowy	2865	1287	44,9	100,0	40,8	59,2	54,3	22,2	32,1
36	Nowy Duninów	2134	921	43,2	100,0	46,4	53,6	49,4	22,9	26,5
37	Oporów	2594	1211	46,7	100,0	18,4	81,6	61,7	11,4	50,3
38	Pacyna	3048	1467	48,1	100,0	14,9	85,1	58,2	8,7	49,5
39	Piątek	4895	2179	44,5	100,0	22,8	77,2	57,5	13,1	44,4
40	Radzanowo	4022	1793	44,6	100,0	21,6	78,4	55,4	11,9	43,5
41	Rataje	3683	1720	46,7	100,0	18,5	81,5	58,7	10,9	47,8
42	Rościszewo	2923	1417	48,5	100,0	15,1	84,9	53,7	8,1	45,6
43	Sanniki	3947	1868	47,3	100,0	19,6	80,4	58,1	11,4	46,7
44	Sierpc	4513	2095	46,2	100,0	22,1	77,9	51,7	11,4	40,3
45	Ślubice	3204	1520	47,4	100,0	16,8	83,2	57,3	9,6	47,7
46	Stara Biała	4020	1724	42,9	100,0	38,7	61,3	48,4	18,7	29,7
47	Staroźreby	4834	2276	47,1	100,0	19,6	80,4	55,3	10,8	44,5
48	Strzelce	3709	1694	45,7	100,0	22,8	77,2	57,0	13,0	44,0
49	Szczawin Kościelny	4138	1934	46,7	100,0	18,5	81,5	60,1	11,1	49,0
50	Szczutowo	2835	1396	49,2	100,0	20,1	79,9	52,3	10,5	41,8
51	Witonia	2690	1253	46,6	100,0	20,1	79,9	59,2	11,9	47,3
52	Wyszogród	2511	1183	47,1	100,0	10,3	89,7	60,4	6,2	54,2
53	Zawidz	5027	2409	47,9	100,0	13,9	86,1	55,1	7,7	47,4

Zródło: Opracowano w oparciu o przeliczone wyniki NSP 1970 r., zamieszczone w tablicach wynikowych, zeszyt nr 1/31, woj. płockie. Warszawa 1975.

Najniższy odsetek ludności czynnej zawodowo występuje w następujących gminach: Stara Biała 48,4%, Nowy Duninów 49,4%, Łąck 51,2% i Sierpc 51,7%, natomiast najwyższy w gminach: Dąbrowice 64,4%, Kiernozia 64,3%, Góra św. Małgorzaty 62,3%, Oporów 61,7%, Iłów 60,7%, Wyszogród 60,4%, Łęczyca 60,2% i Szczawin Kościelny 60,1%. Znacznie wyższy odsetek ludności czynnej za-

wodowo w gminach niż w miastach wynika z następujących powodów:

1. Młodzież rozpoczyna pracę w indywidualnych gospodarstwach rolnych już w wieku 15—16 lat zaraz po ukończeniu szkoły podstawowej, podczas gdy w miastach przeważnie po ukończeniu zasadniczej szkoły zawodowej lub — 20 lat.

Tabl. 5. Czynnici zawodowo w Polsce i w wybranych województwach w 1970 r. w porównaniu z województwem łódzkim

Wyszczególnienie	Polska ogółem	Województwa					
		łódzkie	ciechanowskie	konińskie	skierniewickie	sieradzkie	włocławskie
Czynnici zawodowo ogółem w procentach ogółu ludności	51,9	52,4	51,0	52,6	56,1	57,8	50,2
Czynne zawodowo kobiety ogółem w procentach ogółu czynnych zawodowo	46,0	44,6	45,5	45,7	47,4	48,9	45,3
Czynnici zawodowo w miastach w procentach ogółu ludności w miastach	48,3	45,0	42,0	44,2	48,9	49,0	44,8
Czynne zawodowo kobiety w miastach w procentach ogółu czynnych zawodowo w miastach	44,3	40,2	42,6	41,3	46,8	47,8	43,7
Czynnici zawodowo w gminach w procentach ogółu ludności w gminach	56,0	56,3	54,0	55,9	59,9	60,7	53,2
Czynne zawodowo w gminach w procentach ogółu czynnych zawodowo w gminach	47,6	46,1	46,2	47,1	47,7	49,2	46,1
Czynnici zawodowo w rolnictwie w procentach ogółu czynnych zawodowo	37,9	56,7	66,5	61,7	50,3	62,5	54,9
Czynnici zawodowo w rolnictwie na 100 ha użytków rolnych	33	35	28	35	35	39	34

Zródło: Opracowano w oparciu o informacje zamieszczone w publikacji CUS. Wybrane dane o ludności i zasobach mieszkaniowych. Wyniki Narodowego Spisu Powszechnego 1970 r. przeliczono według podziału administracyjnego kraju z 1.VI.1975 r. Statystyka Polski nr 73. Warszawa 1976.

2. Mężczyźni mimo ukończenia 65 lat, a kobiety mimo ukończenia 60 lat kontynuują pracę w indywidualnych gospodarstwach rolnych, podczas gdy w miastach wszyscy zatrudnieni w gospodarce społecznej, którzy osiągnęli ten wiek, przechodzą na emeryturę.
3. Wszystkie w zasadzie kobiety w wieku produkcyjnym (od 16 do 60 lat) są traktowane w indywidualnych gospodarstwach rolnych jako pomagający członkowie rodziny, a więc są uznawane jako czynne zawodowo, podczas gdy w miastach zjawisko to występuje jedynie w gospodarce nieuspołecznionej, która stanowi niewielki procent ogólnego zatrudnienia w miastach w gospodarce narodowej.

Ocena aktywności zawodowej ludności w woj. łódzkim

Aktywność zawodową ludności można ocenić przez porównanie z aktywnością zawodową ludności w Polsce i w sąsiednich województwach. Porównanie takie zaprezentowano w tabelicy 5. Nie uwzględniono w tym porównaniu województw warszawskiego stołecznego i łódzkiego miejskiego ze względu na zupełnie odmienny i nieporównywalny charakter gospodarki w tych województwach.

Porównując poziom aktywności zawodowej ludności w województwie łódzkim z Polską i sąsiednimi województwami można zauważyć, że:

1. W woj. łódzkim odsetek ludności czynnej zawodowo jest nieco wyższy niż w Polsce oraz w województwach ciechanowskim i włocławskim, natomiast nieco niższy niż w woj. konińskim i znacznie niższy niż w woj. skierniewickim i sieradzkim. Na wzrost odsetka czyn-

nych zawodowo w woj. skierniewickim wpływają duże rozmiary dojazdów do pracy do Warszawy, a woj. sieradzkim — podobnie znaczne rozmiary dojazdów do pracy do Łodzi oraz bardzo wysoka liczba czynnych zawodowo w rolnictwie na 100 ha użytków rolnych.

2. W woj. łódzkim odsetek czynnych zawodowo kobiet w ludności czynnej zawodowo ogółem jest znacznie niższy niż w Polsce i we wszystkich sąsiednich województwach. Świadczy to, że w woj. łódzkim tkwią jeszcze pewne rezerwy siły roboczej wśród kobiet, szczególnie w miastach, chociaż i w gminach odsetek kobiet czynnych zawodowo jest również niższy niż w Polsce i w sąsiednich województwach z wyjątkiem woj. włocławskiego.

3. W woj. łódzkim czynnych zawodowo na 100 ha użytków rolnych jest więcej niż w Polsce oraz w województwach ciechanowskim i włocławskim, tyle samo co w województwach konińskim i skierniewickim oraz znacznie mniej niż w woj. sieradzkim.

Biorąc pod uwagę, że woj. łódzkie posiada podobną strukturę gospodarki rolnej, jak województwa: ciechanowskie i włocławskie, w rolnictwie woj. łódzkiego występują także rezerwy siły roboczej. Ustalenie rozmiarów i rozmieszczenia rezerwy siły roboczej wymaga bardziej szczegółowej analizy, co wykracza poza ramy tego artykułu. Ponadto taką analizę trzeba dokonywać systematycznie co roku, gdyż sytuacja w zakresie siły roboczej ulega ciągłym wahaniom. O występujących rezerwach siły roboczej świadczy stały odpływ ludności do innych województw, sięgający w ostatnich latach (1971—75) 35% przyrostu naturalnego ludności¹²⁾.